

Krymo sonetai

ADOMAS MICKEVIČIUS

Krymo sonetai

TŁUM. MOTIEJUS GUSTAITIS

MOTIEJUS GUSTAITIS

Ižanga

Vienas iš poetiškiausių A. Mickevičiaus veikalų yra *Krymo sonetai*. Jau patsai tų sonetų išsiplėtimas visose Europos literatūrose ir daugybė prilankių¹ jiems recenzijų išvirš² liudija aukštą anų estetikos vertę. Tai visuotinajai³ simpatijai⁴ atliepia pasiganėdinimo⁵ jausmas, kurisai skaitytoją žavi, kaip kitados taip ir šiandien. Kame gi tvyro ypatingas šių sonetų grožis? Grožis yra ne kas kita, kaip pavienių dalių bei narių harmoniška sanderme. Tokią harmoniją turi *Krymo sonetai*. Norint ją aiškiau išparodyti, pirmiausia reikia apžvelgti visų *Krymo sonetų*, sykiu⁶ paimtų, turinį ir bendrą ryšį, pagalios⁷ pakelti aikštėn jų ypatingąsias poetiškos dailės žymes⁸.

*

Ištremtas poetas atvyko in Akermano tyrus. Jau vakaras nuramino siautojančias pievų vilnis, prieblandžio marška⁹ užklojo ir užmigdė gamtą. Kas ten klaidžioja tyruose? Tai bastuoklis¹⁰ ieško žvaigždės-vedėjos. Rami prigimtis sužadino jame tėvynės ir saviškių išsiilgimą¹¹. Nakties gi tyluma užkerėjo klausą. Jam rodos, kad išgirs gandrą iš Lietuvos. Visą įtempė girdą¹², bet niekas nešaukia, taigi važiuoja toliaus.

Pasiekęs marias, sėda į laivą ir plaukia Krymo link. Marių tyluma, raminanti kiekvieną keleivį, išsiilgusio¹³ dainiaus omenyje¹⁴ sukirdina miegančią atsiminimų hydrą, kuri juo skaudžiau suleidžia nagus į nutilusią širdį. Belaisvio sielos kova tarsi sukelia marių audrą. Jo krūtinėje skausmai bloškia širdį, kaip įnirusios bangos daužo laivą. Tečiaus¹⁵ šitoje su gaivalais¹⁶ imtynėje dainius pajunta naują galybę. Tarytum milžino jėga jisai stumia-gelbi laivą. Malonus pasikankinimo jausmas jį gaivina, bet štai vėl nuožmi audros galybė, saulei leidžiantis, gesina paskutinį vilties spindulį ir vėl jo širdį nerimastin skandina.

Priplaukus vakarinį Krymo krantą, pirmas dalykas, kuris metasi kiekvienam į akis, tai gražūs Tauridos kalnai. Ypač puikiai jie vaidinas iš Eupatarijos (Kozlovo) lygumų, kada

¹prilankiųjų — palankių, gerai vertinančių. [przypis edytorski]

²išvirš — iš anksto. [przypis edytorski]

³visuotinajai — dabar: vistuonei. [przypis edytorski]

⁴simpatijai — palankumui. [przypis edytorski]

⁵pasiganėdinimo — pasitenkinimo. [przypis edytorski]

⁶sykiu — kartu. [przypis edytorski]

⁷pagalios — pagaliau. [przypis edytorski]

⁸žymes — bruožas, požymis, pėdsakas. [przypis edytorski]

⁹prieblandžio marška — metaf.: vakaro prietemos paklodė. [przypis edytorski]

¹⁰bastuoklis — klajoklis. [przypis edytorski]

¹¹išsiilgimą — ilgesį. [przypis edytorski]

¹²įtempė girdą — atidžiai klausė; girda - klausia. [przypis edytorski]

¹³išsiilgusio — kupino ilgesio. [przypis edytorski]

¹⁴omenyje — čia: atmintyje. [przypis edytorski]

¹⁵tečiaus — tačiau. [przypis edytorski]

¹⁶gaivalas — gyvis, padaras. [przypis edytorski]

saulėlydžio tvaska apjuosia jų viršūnes, kurios tuomet, aukso spinduliuose liepsnodamos, išrodo lyg Bizantijos kuorų gaisras. Turistas ima dabar rytų keliavedį Mirzą ir klausinėja jo apie anuos gamtos pajovus. Užganėdinęs¹⁷ pirmąjį nusistebėjimo akvumą¹⁸, važiuoja į senovės Krymo sostapilį Bachčisarajų. Čia juodu aplanko tuščius ir apleistus Girajų rūmus, Potockaitės karstą ir Haremo kapus. Jautrus keleivis, žiūrėdamas į šias Krymo istorijos kapines, giliai susigraudina. Jisai čia mato meilės, galybės ir garbės pranykimą. Jisai jaučia, kad jau ant visados¹⁹ tapo ištremtas iš savo tėvynės. Jis malonėtų čia numirti ir būti palaidotas. Čia dažnai apsilanko jo tautiečiai pas Potockaitės karstą. Jie neaplenks ir jo kapo. Apgailestaudami anos liūdną likimą, ir jo atmintį žadins prigimtąja kalba.

Dainius, tarytum norėdamas nusikratyti liūdnas mintis, sėda ant žirgo ir Fariso smarkumu perjoja Baidarų klonį, kad atsigautų naujais prigimties vaizdais. Kaip kitąsyk L. D. K.²⁰ Vytautas, pergalejęs²¹ totorius, ir paveldėjęs šalia Juodmario žemes, sėdėdamas ant žirgo, šoko nuo uolos in bangas ir pusmylį plaukė ženklan, kad jis tas marias užima savo valdžion; taip dabar poetas, prijojęs mėlynas marias, šoka audringon jų iščion, paskandinti graudžias mintis bangų sukuriuose.

Ant marių krašto yra labai rami vieta — Alušta. Čionai dainius apsisotoja ir gėrisi prigimties grožybėmis, kuri kiaurą dieną jį ramina tai naujais apykaimijos²² vaizdais, tai spalvų sanderme, tai gėlių žaidimu. Naktis maloniai užmigdo dainių; štai puolantis iš dangaus meteoras vėl jį kelia iš miego gėrėtis naujomis gamtos malonybėmis.

Iš Aluštos eina vingus kelias link Čatirdago. Keleivis užkopia ant pačios kalno viršūnės, čia visa Krymo grožybė atsidaro jo akim, bet ji negali jo nuraminti. Jis kreipiasi Lietuvon ir skundžiasi ant savo numylėtinės, o slaptingoji Čatirdago tyla lyg kad pritaria jo aimanavimui. Kaip Bachčisarajuje nuliūdimumi ieškojo vaisto prigimties vaizdų sukuryje. Žaibingai perjudamas Baidarų klonį, taip dabar „jojikas arklio kojoms skiria savo protą“. Drauge su Mirza raitu galvatrūkais skrenda Čufut-Kalės ir Kikineiso kalnais bei skriodėmis²³, uolomis ir jų prarytimis. Nauji reginiai ir pavojai išblaško nusiminimą. Dainius stoja ant Balaklavos griuvėsių. Tvirtapilės liekanos vaidina jam visas šalies nelaimes ir čionykščių tautų nelaisvę. Kuo gi yra jo asmenišką skausmą akyvaizdoje istorinės ir visuomeniškos vergijos?

Nūn jaunas dainius, sulyginęs savo laimės griuvėsius su griuvėsiais tautų, užmiršta asmenišką nelaimę, susiramina²⁴ ir baigia poetišką kelionę ant Ajudago uolos, džiaugdamos skausmais, nes juose tvyro nemirtinosios garbės pradovis; iš tų sielos žaizdų pražydės nevystančios rožės, kuriomis ateitis jį apvainikuos.

Šit trumpai suimtas *Krymo sonetų* turinys. Dar trumpiau būtų galima pasakyti, kad jie yra kalnuotos Tauridos prigimties ir verpetingo dainiaus sielos gyvenimo veidrodžiu.

*

Dabar atkreipkime akyžvilgį²⁵ į visą *Krymo sonetų* ciklą, ir pabrėžkime ypatingiausias jų žymes, kurios labiausiai atmuša dailišką poezijos vertę. Mes manome pakelti šias charakteriškos esmės žymes.

Visoje *Krymo sonetų* poemoje viešpatauja trys elementai — prigimties, istorijos ir asmeniškasis; tai visos poemos medega²⁶.

Prigimtis apsieiškia vasaros vaizduose, vaidinamuose sulig įvairios perspektyvos. Visi jie atsižymi dydžiu ir pilnybe. Šita gamtinė žymė priduoja sonetams daug naujo gražumo. Iki šiol sonetuose tankiausiai²⁷ būdavo aprašinėjama erotišką Lauros meilę. Įkirėjo ji

¹⁷užganėdinęs — patenkinęs. [przypis edytorski]

¹⁸akvumą — įdomumą. [przypis edytorski]

¹⁹ant visados — visam laikui. [przypis edytorski]

²⁰L. D. K. — Lietuvos didysis kunigaikštis. [przypis edytorski]

²¹pergalėjęs — dabar: nugalėjęs. [przypis edytorski]

²²apykaimija — tam tikra apylinkė, parapija. [przypis edytorski]

²³skriodė — vandens išneštas griovys ar duobė. [przypis edytorski]

²⁴susiramina — dabar: nusiramina. [przypis edytorski]

²⁵akvyžvilgį — dėmesį; nukreipkime žvilgsnį. [przypis edytorski]

²⁶medega — čia: turinys. [przypis edytorski]

²⁷tankiausiai — daugiausiai, dažniausiai. [przypis edytorski]

visuomenei ir pavirto bemaž į nuobodžiuko pasaką²⁸. Užuoť Lauros, įvestoji sonetuosna²⁹ prigimtis atjaunino juos.

Istoriskasis elementas matyti iš aprašymo akyvesniųjį Krymo praeities vietų, kaip va: iš aprašymo Bachčisarajaus, Potockaitės karsto, Haremo kapinių, Balaklavos.

Įpatiškasis³⁰ elementas pasirodo dainiaus refleksijose ir dar labiau jausmuose. Viešpataujantis jausmas — tai išsiilgimas³¹ tėvynės, kartais meiluzės ir draugų. Tasai jausmas pirmuose sonetuose labai stiprus; sekančiuose gi per malonų prigimties veiksmą vis mažėja, iki galop dainius pasiekia dvasios lygsvarę³².

Visi trys elementai vartojami taip, kad Krymo gamta ir istorija stovi poeto priešakyje. Jeigu pirmas arba antras elementas apsireiškia ketureiliuose, tai trečiasis pavymu seka trieiliuose. Kai kur gamtos gaivalas tęsiasi per ištisą sonetą, užtat kitur visą sonetą užima refleksija. Tankiausiai vienas elementas aiškina kitą panašumais, kartais gi priešingumais. Auksinė proporcija tarpe šitų dviejų grožybių — idealinės ir prigimtosios — malonių įvairumu gaivina ir tobulina poeziją. Juo labiau, kad anie sielos mąstymai taip natūraliai išvedami, tarsi patys savaimi gvildenasi iš gamtos vaizdų ir istorijos faktų bei padavimų, sklaidžiasi kaip žiedas iš pumpuro. Be abejo toksai natūralumas — tai aukštos dailės žymė.

Visoje poemoje girdimas patetiškasis tonas. Tiktai žymiausias Krymo vietos ir ypatybės, tiktai giliausi poeto jausmai — surinkti ir stipriais žodžiais išreikšti sulig vienodai aukšto tono. Palyginus *Krymo Sonetus* su jų variantais, matoma, kaip tasai tonas, beredaguojant, vis ėjo stipryn ir tobulyn³³.

Krymo sonetuose randame sujungtą rytietiškosios dailės stylių su vakarų styliumi. Galima pasakyti, kad juose rytietiškas turinys apvilktas europietiška forma. Taip tarp kitko tankiai orientališki žodžiai eilių galūnėse³⁴ suderinti su lenkiškais, marios ir saulėti Krymo laukai nuvarsoti rytų metaforomis, kalnų dydis bei grožis vaidinamu rytų hyperbolėmis.

Pagalios *Krymo sonetai* atsižymi kalbos vaizdingumu. Mickevičius juose neaprašo Tauridos prigimties, bet ją piešia — iliustruoja. Čia vienoje panoramoje matai uolingas kalnų grandines; tenai šurpuliai ima, žiūrint į kvėpuojančias kriaušių bedugnes, baugu ir mąstyti, kaip jojikas per jas skrenda raitas ant žirgo; tai vėl gėriesi marių tyluma arba stebiesi gaivalų galybėmis. Tokia prigimties gyvybė tai tikra poezijos plastika.

Tikriausia daidalio³⁵ žymė yra sugebėjimas įkvėpti siela veikalas taip, kad savo jausmus suteikti skaitytojams. Toksai dailės magiškas *Krymo sonetuose* Mickevičiui pilnai pavyko. Juose jaučiame ką įkvėptas poetas, rašydamas jautė. Pavyzdžiui: skaitydami XI ir XII sonetus gėrimės prigimties ramybe, XV ir XVI gi viešpataujantis narsingumas sukelia pavojų ir drąsą.

Visos šitos estetiškos žymės taip yra sukrautos į vieną epiškai-lyrišką *Krymo sonetų* poemą, jog rodos nieko negalima pridėti nei atimti, nesuardžius proporcijos ir neužkenkus grožiui. Šitose žymėse tat ir tvyro ypatinga veikalo grožybė.

*

Krymo sonetai daug sveria³⁶ A. Mickevičiaus veikaluose ir lenkų literatūroje. Jie stovi tarp apatiškosios dainiaus lyrikos ir *Konrado*, nuo kurio savo poetišką talentą aukoja tėvynės reikalams.

Krymo sonetuose pilnai apsireiškia³⁷ jau subrendęs dainiaus talentas. Jaunystės veikaluose Mickevičius parodė galingą talentą, tečiaus dar tasai talentas nebuvo pilnai išsiplėtojęs³⁸. Krymo gi sonetuose kiekvienas išsireiškimas liudija įsitikėjimą³⁹ savimi bei

²⁸pavirto bemaž į nuobodžiuko pasaką — dabar: pavirto nuobodžiuko pasaka. [przypis edytorski]

²⁹sonetuosna — dabar: sonetuose. [przypis edytorski]

³⁰įpatiškasis — ypatingas. [przypis edytorski]

³¹išsiilgimas — ilgesys. [przypis edytorski]

³²lygsvarę — pusiausvyrą. [przypis edytorski]

³³vis ėjo stipryn ir tobulyn — darėsi stipresnis ir tobulesnis. [przypis edytorski]

³⁴galūnėse — čia: pabaigose. [przypis edytorski]

³⁵daidalio — dailininko, dailiadarbio. [przypis edytorski]

³⁶daug sveria — čia: daug reiškia. [przypis edytorski]

³⁷apsireiškia — pasireiškia. [przypis edytorski]

³⁸išsiplėtojęs — čia: išsiskleidęs. [przypis edytorski]

³⁹įsitikėjimą — pasitikėjimą. [przypis edytorski]

individuališkumą. Ypatingai dainiaus talentas *Krymo sonetuose* apsieiškia gerame orientališkojo stiliaus pritaikyme, taip pat natūrališkame sausumos bei marių aprašyme. Tos dvi *Krymo sonetų* žymės pasirodo ir kituose vėlyvesniuose Mickevičiaus veikaluose.

Be to *Krymo sonetuose* pastebime žymų poetiškosios technikos pažangumą. Klasikai prikaišiodavo romantikams niekinimą ir gadinimą poezijos formų. Mickevičius gi išsirinko sunkiausią romantizmo formą — sonetą ir ją pavyzdinamai apdirbo; tuo jisai puikiai atrėmė klasikų užmetimus⁴⁰. Poetiškoji technika, ypatinai gi eilių atliepimas *Krymo sonetuose* pasiekė tobulybę, kuria ir vėlesniuose savo veikaluose Mickevičius atsižymi. Teisingai tat jisai galėjo pavadinti save „rimų viešpačiu“.

Krymo sonetai lenkų raštijoje turėjo didelę įtakmę⁴¹. Jie sugražino pagarbą apleistai ir beveik užmirštai soneto formai lenkų poezijoje, jie taipgi nutiesė kelią į lenkų raštiją orientališkam eilivimui ir poetiškam prigimties aprašymui. Todėl teisingai Brtickueris sako; „Ir vėl lenkų poezijai susyk naujos atsidarė sritys. Tai tinka ne vien pačiam sonetui, nors ir jisai jau XVI ir XVII amžiuose auklėjamas, dabar išnaujo atgaivintas, ir užuot siaubiančios balladomanijos įvedė sariojančią⁴² sonetomaniją, ypač suteikė lenkams suvisai naują orientalizmą. Šisai užima *Krymo sonetuose* žymią vietą... Taip *Krymo sonetai* buvo obalsis⁴³ lenkų literatūroje į orientalizmą; patsai poetas dar turėjo ant to aukuro šilti, prie kurio vėl spraudėsi sekėjai Chodžko, Witwicki ir k.“

Dar didesnę rolę⁴⁴ lenkų literatūroje atlošė gražiai aprašytoji *Krymo sonetuose* prigimtis. Klasikų poezija maža paisė prigimties. Tiktai romantizmas, kuriame jausmai greta, dažnai net prieš protą, reikalavo savo teisių, pradėjo gerbti prigimtį. Mickevičiaus genijus ir šiuo atžvilgiu tiesė kelią. Prigimties vaizdai, kuriuos jisai *Krymo sonetuose* nuvarsavo, daugelį nustebino ir pritraukė. Pabudo lenkų literatūroje prigimties pamėgimas.

Krymo sonetai tapo pavyzdžiu tos rūšies poezijai ne tiktai lenkų, bet ir kitų tautų literatūroms; tai liudija tų sonetų vertimai į daugelį kalbų, ypačiais slaviškųjų.

M. G.

Adomui Mickevičiui

Kentėtojau meilės, Karaliau poetų!
Tu milžino siela tėvynę mylėjai,
Aukodamas save liuosybės⁴⁵ idėjai,
Dainuodamas Lietuvą užmiršusiam svietui⁴⁶.

Drąsa, Laisvė

Deja, pats po jungu⁴⁷ gyvenimo kietu,
Palaiminti laisve tautos negalėjai,
Bet misijos tavo tebėr⁴⁸ pasekėjai,
Jie dvasią įkūnys giesmių išauklėtų.

Garbė tau Lietuva, kad išdavei⁴⁹ vyrą,
Kuris ant milijonų širdžių⁵⁰ viešpatauja;
Kieno gi begirdim aukštybėse lyrą?

Garbė, Poezija

⁴⁰užmetimus — priekaištus. [przypis edytorski]

⁴¹įtakmė — įtaka. [przypis edytorski]

⁴²sariojančią — niokojančią. [przypis edytorski]

⁴³obalsis — čia: nusigrėžimas. [przypis edytorski]

⁴⁴rolė — vaidmenį. [przypis edytorski]

⁴⁵liuosybė — laisvė. [przypis edytorski]

⁴⁶svietui — pasauliui. [przypis edytorski]

⁴⁷jungas — našta. [przypis edytorski]

⁴⁸tebėr — trump. : tebėra. [przypis edytorski]

⁴⁹išdavei — pagimdei. [przypis edytorski]

⁵⁰ant milijonų širdžių — šnd.: milijonui širdžių. [przypis edytorski]

Tai žvaigždės pasėtos mūs⁵¹ Genijaus sauja⁵².
Ant įgimto skliauto per spinduli tyrą
Atskleidžia senovę, ainiams⁵³ pranašauja.

Akermano tyrai⁵⁴

Įplaukiau į erdvy bę sauso okeano;
Vežimas po žalumą braidžioja kaip luotas⁵⁵:
Per banguojančias pievas, žiedais vainikuotas,
Irstaus⁵⁶ tarp koralinių⁵⁷ salučių bužano⁵⁸ .

Gamta, Gamtovaizdis

Jau blysta oras, niekur kelio nei kurhano⁵⁹ ;
Stebiuos dangun⁶⁰ : ten svinda debesys auksuotas,
Ten žvėrinės⁶¹ išaušęs vyzdis spinduliuotas...
Tai blizga Dniestras, kyla lempa Akermano!

Naktis, Dangus

Stokim!... Kaip tylu!... Gervės, girdžiu, oru plaukia.
Jų nepasiektų smarkios sakalinės⁶² akys;
Girdžiu, kur ant žolelės supasi plaštakis,

Ilgesys

Kur žaltys slidžiakrūtis per žolyną braukia...
Pratįso mano klausas⁶³ , ar nepasikakys⁶⁴
Gandų iš Lietuvos... Važiuokim, nieks nešaukia!

⁵¹mūs — čia: mūsų. [przypis edytorski]

⁵²sauja — delnai ir pirštai sudėti taip, kad galima būtų ką paimti, pasemti. [przypis edytorski]

⁵³ainiams — palikuonims. [przypis edytorski]

⁵⁴tyrai — vok. Steppen, slav. stepy, cmenu. Herodotas V metašimtyje Kristui negimus ir kiti vėlyvesni graikų ir rymėnų rašytojai mini Pietų Rusijoje upę *Τύρας* (variantai *Τύρην*, *Τύρην*) ir ant jos kranto miestą to pat vardo. Ammiano raštuose apie 590 metus po Kristaus užgimimo šita upė pirmą kartą vadinta Danastris, dabar Dniestras. Anot Nesselmano toji pat upė buvusi lietuvių vadinama Tyrulė. (Mitteilungen d. Lit. lit. Gesell. I, 322), Aplinkiniai gyventojai anot Herodoto liudijimo vadinęsi *Τυραῖται*. Strabono (gimė apie 66 m. prieš Kristų, mirė apie 24 m. po Kristaus) ir Ptolemėjaus (gyveno vidur-antro metašimčio Kristui užgimus) laikais Trakų tautelė gyvenusioji rytų linkui nuo upės Tyro buvo vadinama *Τυραγέται*, *Τυραγγέται*. Iš to, rodos, aišku, kad jau tuomet aname krašte būta žodžio tyras, regimai, reiškiančio tą pat, ką šiandien stepai, todėli vertime vartojame žodį tyrai. Gyvoji lietuvių kalba šitą mūsų išvedimą patvirtina. Tyrelis — Šiaulių apskr. (Kauno gub.) reiškia pelkes, plačias ilgias lygmes, žemas vietas, apaugusias samanomis ir kerpėmis, tankiai uogomis, kaip mėlynės, vaivorės, bruknės, spangės, avietės, tik reta kur medeliais. Vietomis pasitaiko ežerėliai tai ypatinga, kad juose lyg kas kaukia, užia, tarpais niekad neužšąla. Manoma, juos turint požeminį vienijimos su kitais kur ežerais. Tyreliuose daugybė veisiasi gervių, laukinių žąsų, ančių, ir įvairių kitų paukščių. Ką Šiaulių apskričio Gruzdzių, Šakyno, Kruopių Joniškės, Žagarės parapijose žmonės vadina tyreliu, tai apie Gaidę Ežerėlių apskrityje (Kauno gub.) vadinama trakai, trakeliai, kurie tečiaus biškį už anuos aukštesni ir kai kur ariami. Be to plg. Tyruliai, dvaras Kražių valsč., tyrlaukiai, tyrimė ir k. ž. [przypis tłumacza]

⁵⁵luotas — iš medžio išskobtas laivelis, valtis. [przypis edytorski]

⁵⁶irstaus — trump.: irstausi. [przypis edytorski]

⁵⁷koralas — yra tai kalkinės medžiagos kroviny, padarytas, taip vadinamų, gyvakraumių gyvulėlių. Prie tų gyvakraumių priguli ir polipai. Labai dažnai iš tokių krovinių pasidaro mariose salos. [przypis tłumacza]

⁵⁸bužanas — Ukrainoje ir Paberžyje bužanais vadinami dideli žalvos krūmai; jie, vasarą pražydę, maloniu įvairumu puošia lygumas. [przypis tłumacza]

⁵⁹kurhanas — kapavietės rūšis, pilkapis. [przypis edytorski]

⁶⁰dangun — dabar: į dangų. [przypis edytorski]

⁶¹žvėrinė — Senovės lietuviai aušrinę vadindavę, anot Kuršaičio, žvėrinė, t. y., žvėrinė žvaigždė, nes jai tekant, pradedą vilkai medžioti. Tokios žvaigždės žvėrinės buvo pas lietuvius kelios: *didžioji žvėrinė* — Jupiteris arba Saturnas, *mažoji žvėrinė* — Marsas. (sk. Э. Вольтеръ. Литовский Катехизисъ Н. Даукши.С.-Петербургъ. 1886. „Западно-русское свидетельство о литовских богах” p. 177.) [przypis tłumacza]

⁶²sakalinės — sakalo. [przypis edytorski]

⁶³Pratįso mano klausas — man beklasant. [przypis edytorski]

⁶⁴ar nepasikakys — ar nepasigirs. [przypis edytorski]

Marių tyla

ANT TARKANKUTO AUKŠTUMOS

Paviljono⁶⁵ kasnykas⁶⁶ vos krustels nuo vėjo,
Lėtai vandens skaisčioji kvėpuoja krūtinė:
Lyg svajojanti laimę jauna žieduotinė⁶⁷,
Pabunda atsidusti, vėl akis sudėjo.

Vėjas, Jūra, Laivas, Jūreiviai

Burės tarsi paparčiai, kad kovą laimėjo.
Snaudžia ant nuogų karčių⁶⁸; laivo apatinė
Palengvėl supas, lyg kad prikalta grandine;
Nurimo marininkai⁶⁹, minia suklegėjo.

O mare! Tarp linksmųjų tavo sutvėrimų
Polipas⁷⁰ dugne miega, kada dangus graudžia,
O kad marė nurimsta, jis ilgžasčius skleidžia.

Jūra

Mintie! Tavo gilybėj hidra⁷¹ atminimų
Miega, kuomet nelaimių audros žmogų skaudžia,
O kad širdis nurimus, nagus jon⁷² suleidžia...

Nelaimė, Mintys

Mareivystė⁷³

Ūžmas didesnis, marių vaidinas baidyklės⁷⁴,
Laivininks⁷⁵ aukštyn ropia ir ore pasviro,
Išsitiesė kaip ilgas, tarytum pastiro,
Lyg tykodamas voras iš savo sėdyklės⁷⁶.

Jūra, Vėsulas, Laivas

Vėsula! Dūksta laivas, žąslus šalin trenkia,
Skenda putų pusnynuos, voliojasi, narsto,
Kelia sprandą, pamynė bangas, dangų varsto,
Kakta debesius skaldo, sparnais vėjus lenkia.

Mano siela kaip stiebas dausomis⁷⁷ lekioja,
Pujoja vaidentuvė⁷⁸ lyg kasa šių burių,
Rykauju su linksmuoju keliauninkų būriu;

Jūra, Siela

⁶⁵paviljonas — statinys, čia: pastato reprezentatyvioji dalis. [przypis edytorski]

⁶⁶kasnykas — kasininkas, kaspinas. [przypis edytorski]

⁶⁷žieduotinė — sužadėtine. [przypis edytorski]

⁶⁸karčių — vėzdas, lazda. [przypis edytorski]

⁶⁹marininkai — jūreiviai. [przypis edytorski]

⁷⁰polipas — yra tai namų gyvūnas panašus į augalą. Jų daugybės gyvena krūvon susimetę ir suaugę vieni su kitais. Polipai turi kietą apvalkalą, panašų į kalkakmenius, iš kurių pasidaro koralai. [przypis tłumacza]

⁷¹hidra — tai labai nuodinga marių gyvatė, turinti plokščią plaukimui uodegą. Hidros veisiasi Indijos vandenyne ir jo pakraščiuose. [przypis tłumacza]

⁷²jon — į jį. [przypis edytorski]

⁷³mareivystė — jūreivystė. [przypis edytorski]

⁷⁴baidyklė — šmėkla. [przypis edytorski]

⁷⁵laivininks — jūreivis. [przypis edytorski]

⁷⁶sėdyklė — sėdynė. [przypis edytorski]

⁷⁷dausos — padangė. [przypis edytorski]

⁷⁸vaidentuvė — vaizduotė. [przypis edytorski]

Ištiesiu rankas, puolu ant krūtis laivinės⁷⁹,
Rodos, bestumiui laivą pajėga krūtinės⁸⁰:
Malonu man! Gaivu! Kaip paukščiui, kurs skrajoja!

Siela, Jėga

Audra

Burės žlugo ir vairas tarp vandens kliokimo
Skęsta minios ramybė, slibinas sušuko;
Jau lynas paskutinis mareiviams⁸¹ ištrūko,
Saulė kruvinai leidžias ant nusiminimo.

Jūra, Audra

Užkaukė vėtra; ant šlapių kalnų, kur muko
Kits per kitą iš marių bedugnės, mirimo
Genijus, begrūmodamas kardu įniršimo,
Lyg karžygys įbingęs⁸² mūsų laivop niūko.

Šitie pusgyviai merdi, anas delnus užlaužė,
Tas draugus atsisveikint jau apsikabino,
Šitie meldžias prieš galą, kad nuvytų mirtį.

Jūra, Audra, Draugai,
Mirtis

Vienas keleivis, širdį kuriam juojaus⁸³ graužė,
Taip sau manė: laimingas, kas apsisvaigino,
Ar melsties⁸⁴ moka, ar bent tarp draugų gal mirti.

Kalnų reginys iš kozlovo tyrų

KELEIVIS IR MIRZA

KELEIVIS

Ten?... Ar Allahs pastatė siena marias ledo,
Ar angelams sostinę iš debesio pilko?
Ar ketvirtžemio⁸⁵ mitrus⁸⁶ Divai⁸⁷ čion suvilko,
Kad žvaigždžių karavanos⁸⁸ nepraleistų vado?...

Dangus, Žvaigždės, Jūra

Viršukalniai liepsnoja! Gaisras Cargrado!⁸⁹
Ar Allahs⁹⁰, kad tamsybė chilatu⁹¹ iš šilko,

⁷⁹ant krūtis laivinės — ant laivo krūtinės. [przypis edytorski]

⁸⁰pajėga krūtinės — krūtinės jėga, energija. [przypis edytorski]

⁸¹mareiviams — jūreiviams. [przypis edytorski]

⁸²įbingęs — įsigalėjęs. [przypis edytorski]

⁸³juojaus — jo. [przypis edytorski]

⁸⁴melsties — dabar: melstis. [przypis edytorski]

⁸⁵ketvirtžemis — ketvirtadalis žemės (rutulio). [przypis edytorski]

⁸⁶mitrus — čia: mūrus. [przypis edytorski]

⁸⁷Div'al — sulyg senobinės persų mitologijos piktosios dvasios, kitados viešpatavusios ant žemės, paskui angelų ištremtos, dabar gyvenančios ant pasaulio parubės už kalno Kaf. [przypis redakcyjny]

⁸⁸karavanas — arab. kervan — Rytų krašte keliauninkų draugija, susidedanti iš pirklių, maldininkų ir kitų keliautojų. [przypis tłumacza]

⁸⁹Viršukalniai liepsnoja... — Saulei nusileidus, dar kai kurį laiką Čatirdago viršūnės išrodo tarsi ugnyje, nuo atsimušančių į jas saulės spindulių. [przypis tłumacza]

⁹⁰Allahas — arabų ž. — Taip mahometonai vadina Dievą. [przypis tłumacza]

⁹¹chilatas — vadinama pagarbos skraistė, sultono teikiamoji aukštiems viešpatijos valdininkams [przypis redakcyjny]

Skriejančius po gamtjūrą⁹² pasaulius apvilko,
Tą žibintą užkorė tarp dangaus apvado⁹³?...

MIRZA⁹⁴

Ten? Buvau: žiema tūno; ten snapai šaltinių
Ir upių gerklės iš jos lizdo gurguliuoja;
Pūstelėjau, iš mano burnos sniegas krito;

Kalnai, Žvaigždės

Žengiau aukščiaus erelių kelių padausinių⁹⁵,
Kur debesų lopšiuose griausmai snūduriuoja,
Kur ant mano turbono⁹⁶ vien žvaigždė tebsvito:
Tai Čatirdagas⁹⁷!

KELEIVIS

Aa!!

*Bachčisarajus*⁹⁸

Dar didžiulė, tuščia jau Girajų vietovė!
Bašų⁹⁹kaktomis šluotos riokso kiauros angos,
Kambariuose, kur žaidė ant suolų gulovė,
Šokinėja skėreliai¹⁰⁰ ir gyvatė rangos.

Miestas, Namai, Tuštuma

Langais įvairiavarsiais tik vijoklės¹⁰¹ spangos
Lipa ant kurčių sienų paveldėt gerovę
Chanų¹⁰², kurių jau amžių nusariojo bangos
Ir skelbia Baltazaro¹⁰³ rašmenimis „GRIOVĖ”.

Viduj salės paminklas stovi marmorinis:
Tai fontana haremo imtinę gerbia
Ir perlų ašaromis per dykumą šaukia:

Salė, Tuštuma

Kur esate, o meile, galybe ir garbe?
Jūs turit amžinuoti, šaltinis greit plaukia;
Vai gėda! Jūs išnykot, o liko šaltinis...

Tuštuma, Ilgesys

⁹²*gamtjūra* — gamtos jūra. [przypis edytorski]

⁹³*apvadas* — aplink ko einantis kelias. [przypis edytorski]

⁹⁴*Mirza* — persų ž. — jeigu stovi prieš vardą, tai reiškia ponas, o jeigu po vardo, tai — kunigaikštis. [przypis tłumacza]

⁹⁵*kelių padausinių* — kur nesimato kelių. [przypis edytorski]

⁹⁶*Turban* — turkų ž. — taip rytiečiai vadina vyrų galvos apdangalą, susuktą iš ilgos skaros. [przypis tłumacza]

⁹⁷*Čatirdagas* — aukščiausias Krymo retežyje kalnas pietų krašte, iš tolo beveik 200 varstų iš visų pusių matomas paveiksle didintėlio mėlsvos varsos debesio. [przypis redakcyjny]

⁹⁸*Bachčisarajus*. — Dauboje, kalnų vainiku apsiaubtoje, yra miestas Bachčisarajus, kitkart Girajų, Krymo Chanų, sostinė. [przypis redakcyjny]

⁹⁹*baša* — paša, Turkijos ir Egipto pareigūno titulas senovėje. [przypis edytorski]

¹⁰⁰*skėreliai* — laumžirgai. [przypis edytorski]

¹⁰¹*vijoklės* — vijokliai. [przypis edytorski]

¹⁰²*Chan* — totor. ž. Taip vadinama totorių viešpačius. [przypis tłumacza]

¹⁰³*Baltazaro vaidas* — „Tają valandą pasirodė pirštai, lyg žmogaus rankos, rašančios prieš žibintuvą ant sienos karaliaus svetainėje, o karalius (Baltazaras) žiūrėjo į rašančios rankos sąnarius. (Danieliaus Pranašystė. V. 5, 25–28). [przypis redakcyjny]

Bachčisarajus naktį

Skirstosi iš džamijų¹⁰⁴ dievuotųjų¹⁰⁵ minia,
Izano aidas dingsta pavakarį tylų;
Paraušo susigėdus aušra nuo šviesylų¹⁰⁶,
Gaisus nakties karalius kopia į gūžynę¹⁰⁷.

Dangus, Kalnai, Naktis

Jau žibintuvai žvykso po dangaus tuštynę;
Tarp jų plūkuriuoja vienas debesylių,
Kaip snaudžianti didžgulbė¹⁰⁸ po ežerą vylų¹⁰⁹,
Jos sparnai paaukuoti, krūtis sidabrinė.

Čia kipariso¹¹⁰ ūksmės¹¹¹ ir menaro tįso,
Toliaus aplink granitų milžinai juoduoja,
Lyg šeitoni susėdę divone¹¹² Ebliso¹¹³

Naktis, Medžiai

Po tamsumos pamarške¹¹⁴; kartais sužaibuoja
Kibirkštis ant viršūnės, ir vytim Fariso¹¹⁵
Miegantį dangaus mėlį¹¹⁶ švyst-švyst sidabruoja.

Naktis, Dangus

Potockaitės karstas¹¹⁷

Pavasario šalyje, linksmuos sodnuos¹¹⁸ Krymo,
Suvytai¹¹⁹ radastėlė¹²⁰! Tavo valandėlės,
Lėkdamos kaip auksinės jausmo plestekėlės¹²¹,
Širdies gelmėj paliko ydus atminimo.

Kelias, Netektis, Atminimas

¹⁰⁴*džamija* — Mesdžid arba džami — yra tai paprasti mečetai, mahometonų bažnyčios. Jų kampuose iš lauko esti laibučiai, dangun išbėgę kuoreliai, vadinami minaretais bei menarais. Šituos pusiau liemenį perjuosia galerija vardu šurfe, iš kurios muezzinai, t. y. garsintojai, kviečia žmones melstis. Tas iš galerijos giedamasis šauksmas vadinasi izan. Penkis kartus per dieną paskirtomis valandomis girdėti izanas nuo visų minaretų, o grynas-skardus muezzinų balsas maloniai skamba muzulmonų miestų padangėje, ypač jog ten, nebvažinėjant ratais, rami viešpatuoja tyluma. (I. Senkowski. Collectanea T, II p. 66). [przypis redakcyjny]

¹⁰⁵*dievuotojas* — dievotas, pamaldus žmogus. [przypis edytorski]

¹⁰⁶*šviesylas* — šviesulys. [przypis edytorski]

¹⁰⁷*gūžynė* — pas mylimąją. [przypis edytorski]

¹⁰⁸*didžgulbė* — didžioji gulbė. [przypis edytorski]

¹⁰⁹*vylų* — viliojantį. [przypis edytorski]

¹¹⁰*kiparisas* — amžinai žaliuojantis šiltųjų kraštų medis. [przypis edytorski]

¹¹¹*ūksmės* — pavėsis. [przypis edytorski]

¹¹²*Divan* — pers., daivan arab. — Rytuose reiškia vastybės tarybą, taipgi eilių rinkinį. Pas mus reiškia kilimą arba kaurą. [przypis tłumacza]

¹¹³*Eblisas* — arba Iblis taipgi Garazel reiškia Liuciferį pas mahometonus. [przypis redakcyjny]

¹¹⁴*pamarškė* — palapinė. [przypis edytorski]

¹¹⁵*Farisas* — karžygis, pas arabus-beduinus. [przypis redakcyjny]

¹¹⁶*mėlis* — mėlynumas. [przypis edytorski]

¹¹⁷*Potockaitės karstas*. — Netoli Chanų rūmų tebėr kapinės, rytų skonyje statytos, su apskritu kaupu. Krymo liaudyje užsiliko pasaka, būk šį paminklą pastatęs Kirym-Girajus savo meilužei, belaisvei lenkei iš Potockių namo. Autorius mokslīškai iš gražiai parašytos „Kelionės po Krymą“, Muravjev-Apostolas sako, kad toji pasaka esanti be pamato, ir kad tame rakšte esanti palaidota tūla gruzinaitė. Nežinome kuo jis remia savo nuomonę; nes užmetinėjimas, būk totoriai vidur aštuonioliktojo amžiaus nebegalėję taip lengvai Potockių merginų grobti ir gabentis, neturi pagrindo. Žinomi pastarieji kazokų maištai Ukrainoje, kur nemaž buvo suimta žmonių ir parduota kaimynams totoriams. Lenkijoje daugel yra aukštesnės kilmės šeimynų Potockiais vardu, ir paminėtoji imtinė ne būtinai turėjo prigulėti prie garsiųjų Huraaniaus tėvūnų, kurie mažiau kentėjo nuo totorių ir kazokų. Iš liaudies pasakos apie Bachčisarajaus grabvietę rusų dainius Aleksandras Puškinas ypatingu savo talentu parašė apysaką — „Bachčisarajaus Fontana“. [przypis redakcyjny]

¹¹⁸*linksmuos sodnuos* — linksmuose soduose. [przypis edytorski]

¹¹⁹*Suvytai* — nuvytai. [przypis edytorski]

¹²⁰*radastėlė* — džiaugsmas. [przypis edytorski]

¹²¹*plestekėlė* — dabar: plaštakė, drugys. [przypis edytorski]

Ten žvaigždžių šviečia aibės ant žemių¹²² skliautimo¹²³,
Kodrin¹²⁴ gi ant to kelio spindi tos akelės?
Ar žvilgys¹²⁵ pirm neg geso nuo šaltos žemelės,
Ten beskrįsdams įkūre ženklus išsilgimo¹²⁶?

Mergele! Aš apleistas svetur pasimirsiu;
Čionai man saują smėlio težer' draugų rankos.
Pas tavo karstą dažnas keliauninkas lankos,

Karstas

Ir aš kalbos savosios skardą tad išgirsiu,
Ir dainius apdainuodams pavergtą mergaitę,
Išvys gretimą kapą ir man skirs giesmaitę.

Kapas, Meilė, Giesmė

Haremo¹²⁷ kapinės¹²⁸

MIRZA KELEIVIUI

Čia jaunutėles kekes iš meilės vynyno
Imta Allaho skobniui¹²⁹. Čia perlės¹³⁰ rytinės,
Laimės jūroj pagautos, nūn rojaus imtinės,
Prieglobstj amžinatvės, ilsis ant kapyno.

Haremas, Praeitis

Jas visos malonybės apleido laikinės¹³¹;
Tiktai šaltas turbonas¹³² žvilga ties gėlyno,
Lyg šešėlių bunciukas¹³³ ir ant akmens gryno
Raidės, گیاuro¹³⁴ išdrožtos, tebspinkso vardinės.

Haremas, Dabartis

O jūs, Edeno¹³⁵ rožės! Pas tyrąją srovę
Po drovos lapais dienos jūsų pražydėjo,
Amžinai prieš netikių¹³⁶ užslėptos daugovę.

Kapinės, Žvilgsnis, Gailestis

Nūn žvilgys¹³⁷ svetimžemio teršia tą vietovę...
Atleisk, Pranaše didis! Jis vienas žiūrėjo
Iš kitataučių verkdams į mūsų senovę.

¹²²žiemė — mėlynai žydinti darželių gėlė. [przypis edytorski]

¹²³skliautimo — čia: dangaus. [przypis edytorski]

¹²⁴Kodrin — Kodėl. [przypis edytorski]

¹²⁵žvilgys — žvilgsnis. [przypis edytorski]

¹²⁶išsilgimo — ilgesio. [przypis edytorski]

¹²⁷Haremas — arabų ž. — Taip vadinami namai, kur gyvena turkų moterys. [przypis tūmacza]

¹²⁸Haremo kapai — Gražiamė sodne tarp morvamedžių ir išbėgusių popelių stovi Chanų ir Sultonų, jų žmonių ir giminių karstai iš baltojo marmoro... Arti tos vietos dviejose trobose guli sumesti be tvarkos grabai; kitados jų būta gražiai papuoštų, šiandien kiokso nuogos lentos ir juodos skaros. [przypis redakcyjny]

¹²⁹skobnis — senovinis stalas. [przypis edytorski]

¹³⁰perlė — kitaip žemčiūgas — yra tai sukietėjęs šviesus sidabrinės spalvos tvaras panašus į apskritą grūdą, randamas tūlių kiaukerų viduryje. Būdamos labai gražios ir žėrios, perlės yra dideliai branginamos ir vartojamos kaip papuošalas. [przypis tūmacza]

¹³¹laikinės — laikinos. [przypis edytorski]

¹³²šaltas turbonas žvilga... — Muzulmonai stato ant vyrų ir moterų grabų akmeninius gaubtuvus, abejai lyčiai kitokio pavidalo. [przypis redakcyjny]

¹³³bančiukas — turkų kareivijos garbės ženklas. [przypis tūmacza]

¹³⁴giauras — reiškia netikėlį. Taip muzulmonai vadina krikščionis. [przypis redakcyjny]

¹³⁵Edenas — žydų žod. — reiškia rojų, linksmybių vietą. [przypis tūmacza]

¹³⁶netikis — netikėlis. [przypis edytorski]

¹³⁷žvilgys — žvilgis, žvilgsnis. [przypis edytorski]

Baidarai¹³⁸

Uždrožiau ir paleidau galvatrūkčiais¹³⁹ žirgą;
Girios, pakalnės, uolos nyksta man po kojų,
Lyg upės vilnys — plaukia greta, sprūstij mirga;
Noriu apsisvaiginti verpetais pavojų.

Gamta, Žirgas

O kad putotas žirgas neklauso vytinio¹⁴⁰,
Kad po prietamsos šydu išblėso regyklos¹⁴¹,
Mano akyse, lyg ant stiklo kristolinio,
Šmėkši girių, pakalnių ir uolų baidyklos.

Vaizdai, Joti

Žemė mieg, man nér miego. Šoku į Euksiną¹⁴²;
Išsipūtus atkriokia pas krantą¹⁴³ juodbangė,
Lenkiu, žastus ištiesęs, prieš ją savo kaktą,

Žirgas, Bėgimas

Vilnis ant galvos trūksta, žioklė¹⁴⁴ aprakina;
Ten mintis, kaip apsvaigus valtis, nusidangė,
Laukiu į užmiršimo grimsiant kataraktą¹⁴⁵.

Chaosas

Alušta¹⁴⁶ dieną

Jau kalnas ūkanotą numetė chalata,
Ryto šnabžda namazas¹⁴⁷ po aukso dirvonus,
Linksi giria ir barsto vainikus raudonus,
Lyg Kalifų¹⁴⁸ rožančiaus rubiną-granatą¹⁴⁹¹⁵⁰.

Gamta, Kraštovaizdis

Žydi pieva varsingoms¹⁵¹ gėlėmis ripuota,
Drugiai septyniaspalvę laumės juostą pina,
Briliantų sparnyčiais padangę dabina;
Toliau žiogeliai traukia sau šydą sparnuotą.

O kur uola nuplikus kyšo vandenyse,
Verda blaškoma marė ir skandina žemę;
Jos užmuos¹⁵² šviesa groja, kaip rainio akyse,

Gamta, Vandenys, Audra

¹³⁸ *Baidarai* — graži pakalnė, kurią važiuojama linkon pietinio Krymo kranto. [przypis redakcyjny]

¹³⁹ *galvatrūkčiais* — labai greitai, smarkiai. [przypis edytorski]

¹⁴⁰ *vytinio* — iš vytelių pintas lankstus botkotis. [przypis edytorski]

¹⁴¹ *regyklos* — vaizdai. [przypis edytorski]

¹⁴² *Euksinas* — iš graik. Πόντος εὐξείνουσ, dabar vadinama Juodosios marės. [przypis tłumacza]

¹⁴³ *pas krantą* — dabar: į krantą. [przypis edytorski]

¹⁴⁴ *žioklė* — čia: chaosas. [przypis edytorski]

¹⁴⁵ *Katarakta*, graik. καταράκτης — vandenkritis, vandens sukury. [przypis tłumacza]

¹⁴⁶ *Alušta* — viena gražiausių Krymo vietų. Ten jau šiaurių vėjai niekad nesiekia ir keleivis dažnai lapkrityje ieško pavėsio po dideliais dar žaliais riešutų medžiais. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁷ *namazas* — musulmonų religinė apeiga. [przypis edytorski]

¹⁴⁸ *Kalifas (arabų ž.)* — turkų sultono, kaipo mahometonų viršininko titulas. [przypis tłumacza]

¹⁴⁹ *rubinas ir granatas* — brangūs akmenys raudonos spalvos. [przypis tłumacza]

¹⁵⁰ *Lyg Kalifų rožančiaus rubiną — granatą.* — Muzulmonai meldžias ant rožančių, kuriuos žymesnieji vartoja susielintus iš brangiųjų akmenėlių. Mormedžiai ir granatai, gražiais raudonuodami vaisiais, puikiai dabina visą pietinę Krymo užuolanką. [przypis redakcyjny]

¹⁵¹ *varsingoms* — spalvingomis. [przypis edytorski]

¹⁵² *užmas* — užimo garsas, užesys. [przypis edytorski]

Ir rūsčiąją pakrantėms audrų kovą lemia,
O ant gilumos vilnys palengva liūliuoja,
Ir maudosi žaginė¹⁵³, ir gulgės baltuoja.

Alušta nakti

Siaučia vėjai ir karštis į vakarą skęsta;
Ant Čatirdago leidžias pasaulių švietėja¹⁵⁴,
Trūksta¹⁵⁵, škarlato¹⁵⁶ sroves palieja ir gęsta;
O bastus¹⁵⁷ keliauninkas klausos, žvalginėja.

Kalnai, Saulėlydis, Vėjai

Jau kalnai juosta, daubos tamsybėse bręsta,
Šaltiniai tarp žolynų kugžda-sriuvinėja;
Gėlių kvapsniai¹⁵⁸ prabilę, it muzika klęsta —
Širdin¹⁵⁹ slappingai kalba, girdo nelytėję.

Kalnai, Naktis

Užmiegu po tamsumo sparnu ir tylumo:
Tvykst, meteoro žaibas! Pasaulis nušvinta,
Dangus, žemė ir kalnai auksu nutapinta!

Miegas, Švystelėjimas

Saulėtekio naktužė, pilnoji gražumo!
Ant susnūdusių vokų vos miegas užkrinta,
Vėl akies kibirkštimi keli prie mielumo.

Naktis, Miegas

Čatirdagas

MIRZA

Drebėdams musulmonas tau pėdas bučiuoja,
Kryminio laivo stiebe, didis Čatirdage!
Pasaulio minarete! Kalnų Padišache¹⁶⁰!
Tu aukščiausias viršūnes pamušęs po koja,

Didis Kalnas

Lyg Gabrielius¹⁶¹, kurs rūmą Edeno daboja¹⁶²,
Sėdi prie dangaus vartų; iš baimės patrakę¹⁶³
Janičarai¹⁶⁴ — grausmingi debesiai prarakę¹⁶⁵ —
Tau skraistę ir turboną žaibais adiniuoją¹⁶⁶.

¹⁵³žaginė — rąstas neapkapotomis šakomis. [przypis edytorski]

¹⁵⁴pasaulių švietėja — čia: saulė. [przypis edytorski]

¹⁵⁵Trūksta — sudūžta, suskyla. [przypis edytorski]

¹⁵⁶škarlatas — purpuras. [przypis edytorski]

¹⁵⁷bastus — klajojantis. [przypis edytorski]

¹⁵⁸kvapsniai — aromatas. [przypis edytorski]

¹⁵⁹Širdin — čia: širdžiai. [przypis edytorski]

¹⁶⁰Padišachas — Turkijos sultono titulas. [przypis tłumacza]

¹⁶¹Lyg Gabrielius. — Palieku Gabrieliaus vardą, kaipo visiems žinomą; betgi tikruoju dangaus sargu pagal Rytų mitologiją tėra Ramech — Arcturo žvaigždynas — viena iš dviejų didžiųjų žvaigždžių, vadinamų As Semekein. [przypis redakcyjny]

¹⁶²daboja — saugo. [przypis edytorski]

¹⁶³patrakę — pakvaišę. [przypis edytorski]

¹⁶⁴Janičarai, turk. jeni-tšeri, jaunieji kareiviai. [przypis tłumacza]

¹⁶⁵prarakę — pradūrę. [przypis edytorski]

¹⁶⁶adiniuoją — audžia. [przypis edytorski]

Mums ar kaitina saulė arba miglos temia,
Ar žiogai javus kerta, ar giauras mus tremia,
Čatirdage, tu kurčias ant mūsų kentimų,¹⁶⁷

Kalnas, Kančios

Tarp dangaus ir pasaulio lyg drogmans¹⁶⁸tvėrimų¹⁶⁹,
Paklojęs visą gamtą — gyviją ir žemę,
Vien beklausai, ką Allahs kalba prigimimui.

Malda, Tyla

Keleivis

Šalis turtų bei grožio štai po mano pėda,
Ties galva dangus giedras, šalyp¹⁷⁰ dailios lytis¹⁷¹;
Kodėl sielą vilioja tolimosios sritys
Ir — deja! Juo nutolęs laikas širdį ėda?

Tolimas kraštas,
Susižavėjimas

Lietuva! Tavo girios maloniau man gieda,
Neg Baidarų lakštutės, Salgiro¹⁷² mergytės,
Linksmiau tavo liūlynuos būdavo lankyti,
Neg mindžiot ananasų ir mormedžių žiedą.

Tėvynė, Ilgesys

Taip toli! Taip įvairios vilyklės¹⁷³ masina!...
Kam gi sklaidus svajoju nuolatai merginą,
Kurią dienų jaunystėj taip įsimylėjau?

Prisiminimai, Meilė,
Jaunystė

Ji brangioj tėviškėje, kurią pralaimėjau,
Kur jai primena viskas jos širdies rinktinį¹⁷⁴,
Mindama mano ženklus ar bent mane mini?...

Kelias ties Čufut-Kalės¹⁷⁵ pakriau- šiu

MIRZA IR KELEIVIS

MIRZA

Pasimelsk, leisk pavadi, užsigrižk, varguoli;
Čia jojikas arkljo kojoms skiria savo protą¹⁷⁶.

Arkllys, Jojikas

¹⁶⁷*kentimų* — skausmo, kančių. [przypis edytorski]

¹⁶⁸*drogmanas* arba *dragomanas* — tai yra tulkis arba vertikas prie pasiuntinybių Rytų šalyse. [przypis tłumacza]

¹⁶⁹*wėrimų* — sutvėrimų. [przypis edytorski]

¹⁷⁰*šalyp* — šalia. [przypis edytorski]

¹⁷¹*dailios lytis* — moterys. [przypis edytorski]

¹⁷²*Salgiras* — Krimo upė tekanti iš Čatirdago pažemės. [przypis tłumacza]

¹⁷³*vilyklės* — vilionės. [przypis edytorski]

¹⁷⁴*rinktinį* — išrinktąjį. [przypis edytorski]

¹⁷⁵*Čufut-Kalė* — miestelis ant aukštos uolos; namai pakraščiu stovintys pa- našūs į kregždžių lizdus; takas, kur einama ant kalno, yra pa- vojingas it kabas ties pakriaušiu. Pačiame miestelyje namų sienos vienijasi beveik su uolos rentiniu; dirstelėjus pro langą, žvilgis dingsta neišmatuojamoje gelmėje. [przypis tłumacza]

¹⁷⁶*Čia jojiks arkljo kojoms skiria savo protą*. — Krymo arkllys sunkioje ir pavojingoje kelionėje rodosi turįs tam tikrą atsargos bei tikrumo instinktą: pirm žengdamas, laiko koją ore ir, ieškodamas akmens, bando, ar tikrai galima žengti ir stoti. [przypis tłumacza]

Bingus¹⁷⁷ arklys! Matai, kaip žvalgo skrodės¹⁷⁸ plotą?
Klaupia, kilst! Išsitiesęs davė ton-pus šuolį,

Ir kabo. — Nežiūrėk ten! Tenai vyzdžio¹⁷⁹ puolį
Neatmuš Al-Kairo¹⁸⁰ versmakė¹⁸¹ giedrota;
Ir ranka ten nerodyk, ranka neplunksnota;
Ir minties ten neleiski, nes bedugnės guoly

Kaip inkaras iš valtios metamas in gylę¹⁸²,
Perkūnu kris, bet marių gelmės niškakėjęs¹⁸³,
Vaitį apvers ir stačiai nugrumzdės į žiotis.

Žvilgsnis

KELEIVIS.

Mirza, aš dirstelėjau! Per pasaulio skylę
Mačiau... miręs apreikšiu, ką esmi regėjęs —
Žmonių kalba negali tatai¹⁸⁴ išgiedoti.

Akys, Kalba, Giesmė

Kikineiso kalnas

MIRZA

Dirstelki į bedugnę! Ten dangus kur plūko,¹⁸⁵
Tai marė. Paukštis-kalnas¹⁸⁶, perkūno nušautas,
Sparnus lyg laumės juostas ant bangų išbruko,
Metė stiebines¹⁸⁷ plunksnas plačiau negu skliautas,

Dangus, Debesys

Ir vandenis užklojo salomis iš ūko.
Matai, gelmėse irstos — debesys! Toliau tas
Juodas nakties šešuolis — tamsuma jo rūko.
Aure ugnies kasnykais¹⁸⁸ plykstelėjo skriautas¹⁸⁹,

Dangus, Debesys

Tai perkūnas. — Bet stokim! Pragaras po kojų;
Turim perlėkt ankstumą. Aš įbingęs¹⁹⁰ joju;
Tu pasirengęs lauki: kad aš in pavojų¹⁹¹

Dangus, Mintys, Polėkis

¹⁷⁷Bingus — gražus, smarkus. [przypis edytorski]

¹⁷⁸skrodė — vandens išneštas griovys ar duobė. [przypis edytorski]

¹⁷⁹vyzdys — akies vyzdys. [przypis edytorski]

¹⁸⁰Al-Kalras — vietos vardas. [przypis tłumacza]

¹⁸¹versmakė — šulinys. [przypis edytorski]

¹⁸²in gylę — į gilumą. [przypis edytorski]

¹⁸³niškakėjęs — neišvertęs. [przypis edytorski]

¹⁸⁴tatai — to. [przypis edytorski]

¹⁸⁵plūko — teka. [przypis edytorski]

¹⁸⁶Paukštis-kalnas — žinomas iš Tūkstančio naktų. Yra tai garsus persų mitologijoje paukštis Limurgas, dažnai rytinių poetų aprašinėtas. „Didelis jisai — sako Firdusi Šah-Nameth'e — kaip kalnas, o drūtas kaip tvirtynė; dramblių nuneša savo naguose“, ir toliaus: „išvydęs karžygius (simurgas) pakilo kaip debesys nuo uolos, ant kurios gyvena ir traukė oru lyg vėsula, mėtydamas šešėlių ant raitelių kariaunos“, (Sk. Hammer: Geschichte der schönen Redekünste Persiens, Vien, 1818, p. 65). Nuo viršaus kalnų, iškilusių aukščiaus debesų srities, jeigu žvilgterėsime ant ūkų, plaukiojančių viršum marių, rodosi gulį ant vandens pavydale didelių baltų salų. Sitą įdomų fenomeną pastebėjau nuo Čatirdago. [przypis redakcyjny]

¹⁸⁷stiebines — esančias ant stiebo. [przypis edytorski]

¹⁸⁸kasnykas — kasninkas, kaspinas. [przypis edytorski]

¹⁸⁹skriautas — čia: kakta. [przypis edytorski]

¹⁹⁰įbingęs — įsigalėjęs. [przypis edytorski]

¹⁹¹in pavoju — pavojuje. [przypis edytorski]

Šoksiu, žiūrėk, į skardą: jei plunksną išvysi,
Tai bus mano kaupokas¹⁹², ir tu pabandysi;
Ne — tai sudiev! Jau žmogus čia nesivadinsi.

Balaklavos pilies griuvėsiai¹⁹³

Šitie mūrai, sulūžę į grioves¹⁹⁴ pakriaušes,
Puošė tave ir gynė, Kryme nedėkingas!
Dabar kiurkso ant kalnų lyg didžiulės kiaušės¹⁹⁵ ;
Juose kirminas bręsta bei žmogus nuodingas.

Pilis, Griuvėsiai

Lipkime ant bokštelio. Štai spokso išaušęs
Raštas ant erbo¹⁹⁶; vardas gal rykio¹⁹⁷ grausmingas,
Kurs baugino kariją, nūnai pasišiaušęs,
Vynlapiu apsigaubęs lyg vabzdys niekingas.

Pilis, Bokštas

Čionai¹⁹⁸ kaldavo graikas atenišką dabą.
Čia italas mongolams¹⁹⁹ geležis atmetė,
Ir mekkietis²⁰⁰ namazą²⁰¹ būdavo nyniuoja.

Pilis, Praeitis

Šiandien kovai joudsparniai skrieja apie²⁰² grabą,
Lyg pilyj²⁰³, kurią maras visiškai išvėtė,
Vėluvos²⁰⁴ gedulingos bokštuos plevėsuoja.

Pilis, Dabartis, Griuvėsiai

Ajudagas

Mėgstu ant Ajudago rymodams matyti,
Kaip putojančios bangos verpetais²⁰⁵ puškuoja,
Bei sidabro vainikais juosia marių srytį,
Ir tarsi vaivorykštės aplinkui ratuoja,

Kalnai, Jūra, Bangos

Atsimuša į seklių²⁰⁶, sekliaus išblaškyti,
Lyg didžiažuvių būriai krantus atakuoja,
Paveldėtų sausumą, tečiaus²⁰⁷ nuvaryti,
Vėl kiaukerus²⁰⁸, koralus ir perlus tebsluoja.

¹⁹² *kaupokas* — senovės karių kepurė. [przypis edytorski]

¹⁹³ *Balaklavos pilies griuvėsiai*. — Ant Balaklavos kalnų stūkso griuvėsiai stiprovės, kurią buvo pastatę graikai, Mileto išeiviai. Paskui genujiečiai čia pastatė Čembalo tvirtapilę. [przypis redakcyjny]

¹⁹⁴ *grioves* — į duobes. [przypis edytorski]

¹⁹⁵ *kiaušės* — lukštai, nuolupos. [przypis edytorski]

¹⁹⁶ *erbas* — vok. die Erbe — tėvų palikimas; iš to netaisyklingai kilo lenkų „herb“ ir rusų „gierb“ — bajorų giminių ženklai. [przypis tłumacza]

¹⁹⁷ *rykio* — valdovo, karaliaus. [przypis edytorski]

¹⁹⁸ *Čionai* — čia. [przypis edytorski]

¹⁹⁹ *mongolas* — tautos vardas, kuriuo čionai pavadinti totoriai, Krymo gyventojai. [przypis tłumacza]

²⁰⁰ *mekkietis* — išpažintojas mahometonų tikėjimo, kurio centru yra miestas Mekka Arabijoje. [przypis tłumacza]

²⁰¹ *namazas* — musulmonų religinė apeiga. [przypis edytorski]

²⁰² *apie* — čia: aplink. [przypis edytorski]

²⁰³ *pilyj* — trump.: pilyje. [przypis edytorski]

²⁰⁴ *Vėluvos* — vėliavos. [przypis edytorski]

²⁰⁵ *verpetas* — sukūrys. [przypis edytorski]

²⁰⁶ *seklius* — gubrys jūroje netoli kranto. [przypis edytorski]

²⁰⁷ *tečiaus* — tačiau. [przypis edytorski]

²⁰⁸ *kiaukerus* — kriaukles. [przypis edytorski]

Jaunasis dainiau! Lygiai ir tavo širdyje
Kensmas²⁰⁹ dažnai sujudin vėšulas grumzdingas,
Bet sveikamjam pakėlus bard'ną²¹⁰²¹¹ įkvėpimo,

Dainius, Giesmės, Aistra,
Nemirtingumas

Anas be blėdies²¹² žūva gelmėj užmiršimo,
Ir už save palieka giesmes nemirtingas,
Tavo garbei vainiką nupint ateityje.

Vanagas²¹³

Ant Kikineiso viršūnės

Bėdinas²¹⁴ vanagėlis! Jį audra pastvėrė
Ir į svetimą šalį toli nugabeno;
Su vėtromis kovodams, čionai atplazdeno,
Tarp žmonių ant šio stiebo sparnelius pasvėrė.

Audra, Svetimas kraštas

Nurimk! Čia piktoms rankoms tavęs neapspėsti!
Tikras tarsi ant miško šakos betupėtų.
Jisai svečias, Giovanna — kas svečią nudėtų,
Jeigu mariomis plaukia, tebijos²¹⁵ paskęsti.

Marios, Paguoda

Atmink mano, atmink savo prityrimą²¹⁶;
Tu gyvenimo marėj²¹⁷ — jau mačius baidyklių²¹⁸,
Ir mane audra trėmė į klastus vilyklių²¹⁹.

Audra, Gyvenimas, Patirtis

Kam tie meilūs žodeliai vilbina²²⁰ likimą?
Būdama pavojinga²²¹, dar ieškai mąsyklių²²²...

²⁰⁹ *Kensmas* — geismas. [przypis edytorski]

²¹⁰ *Bardan'as* — muzikališkaa rytiečių instrumentas. [przypis tłumacza]

²¹¹ *bard'nas* — viduramžių styginis instrumentas, liutnios atmaina. [przypis edytorski]

²¹² *blėdis* — žala. [przypis edytorski]

²¹³ *Vanagas* — Tarp likusiųjų Mickevičiaus literatiškų palaikų p. Libravičius surado soneto „Jastrzab“ variantą (sk. Pamiętnik Tow. flit. im. A. Mickiewicza, t. V p. 306), kuris tapo pirmą kartą atspaudintas pilnoje Paryžiaus laidoje Mickevičiaus veikalų (1860–1861). Kadangi šitas sonetas Mošinskio Albume užvardintas „Jastrzab — na wysokości Kikii“, tai yra priskaitomas prie Krymo Sonetų ir greta su jaisiais spaudinamas. Sonetą „Jastrzab“ galima laikyti neužbaigtu, nes turi tiktai 13 eilučių; ale jogiai mintis jame pilnai užbaigta, tai priderėtų jį priskirti veikiaus prie rūšies sonetų, vadinamųjų „sonnets acephale* ou tronques“. (Welti Geschichte des Sonettes in der deutschen Dichtung. Leipzig, 1884 p. 134). Sonete „Jastrzab“ Mickevičius palygina savo nelaimingą, kaipo ištremtinio, likimą su likimu vanago, kurį audra, pastvėrus, metė į tolimą šalį; ten jis prieglaudus ieško ant laivinio pratieso. Plg. A. Puškino „Узник“ (1822). „Giovanna“, apie kurią poetas mini šiame sonete, yra ne kas kita, kaip ponija Sobanskienė (sk. Wilhelm Bruchnalski. Dzieła A. Mickiewicza, wydanie Towarz. Literack. Lwów, 1900, „Wstęp“ p. 12). [przypis redakcyjny]

²¹⁴ *Bėdinas* — vargšas. [przypis edytorski]

²¹⁵ *tebijos* — dabar: tebijo. [przypis edytorski]

²¹⁶ *prityrimą* — patirtį. [przypis edytorski]

²¹⁷ *marėj* — jūroje. [przypis edytorski]

²¹⁸ *baidyklių* — šmėklų. [przypis edytorski]

²¹⁹ *vilyklių* — vilionių. [przypis edytorski]

²²⁰ *vilbina* — traukia viliojant. [przypis edytorski]

²²¹ *Būdama pavojinga* — čia: būdama pavojuje. [przypis edytorski]

²²² *dar ieškai mąsyklių* — čia: kitiems spendi sąstus. [przypis edytorski]

MOTIEJUS GUSTAITIS

*Simeiso divas*²²³

Tenai, kur Krymo Simeis²²⁴ akyvas²²⁵,
Iškėlęs galvą, žiūri į Euksiną;
Tenai, kur marios, lyg sidabras gyvas,
Tolydžio kruta, vilnimis masina²²⁶;

Tenai didžiulė tvyla²²⁷ uola — Divas.
Jį bangos grauzia, vėsulai²²⁸ skandina,
Tačiau bestovi tvirtas- amžinyvas²²⁹,
Lyg Kaf-kalnynas, kurį Dievai gina.

Sonetai, jūs tai esat tas paminklas!
Tiktai tvirtesnis neg²³⁰ anas uolinis,
Ir amžinesnis neg pati Juodmarė.

Grožybė²³¹ jūsų — tai tikriausias ginklas,
Kurio joks kardas nepasieks laikinis²³²,
Nes mūzos dailę jumyse uždare.

M. G.

Gamta, Kraštovaizdis.

Poezija, Paminklas.

²²³*Simeiso Div'as*. — trimis varstais nuo Alupkos vakarų linkui yra smagi vietelė Simeis'. Tenai gražioje marių pakrantėje stovi maža uolaitė „Vienuolis“, kiek toliaus mariosė niūkso milžiniška uola vadinama „Div'as“ (totor. ž. — milžinas). Šiedvi uoli bene bus kadai-kitkart atskilusi nuo gretimų Simeis'o kalni) ir čionai nukritusi. Ant Div'o uolos veda ilgos kopėčios, akmenyje iškalto. Prisilaikant šalę laiptų padirbtos geležinės tvorelė?, galima be pavojaus ir nuovargio pasiekti uolos viršų. Iš ten matyti vienas plati marių panorama, kitapus graži kalnų eilia. Netoli kranto, prieškalnyje, riogos genujiečių, kurie viduramžyje šį kraštą valde, pilies griuvėsiai. [przypis tłumacza]

²²⁴*Simeis* — Simeizas - miestelis Kryme. [przypis edytorski]

²²⁵*akyvas* — status. [przypis edytorski]

²²⁶*masina* — žavi, vylioja. [przypis edytorski]

²²⁷*tvyla* — stukso. [przypis edytorski]

²²⁸*vėsulai* — stiprūs vėjai. [przypis edytorski]

²²⁹*amžinyvas* — amžinas. [przypis edytorski]

²³⁰*neg* — trump.: negu. [przypis edytorski]

²³¹*grožybė* — grožis. [przypis edytorski]

²³²*laikinis* — laikinas. [przypis edytorski]

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z **Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur**.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na **Licencji Wolnej Sztuki 1.3**. Fundacja Wolne Lektury zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaliśmy w **Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur**. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: <http://www.wolnelektury.pl/katalog/lektura/krymo-sonetai>

Tekst opracowany na podstawie: Adomas Mickevičius, *Krymo sonetai: lietuvių ir lenkų kalbom*, tłum. Motiejus Gustaitis, Juozapo Zavadzko sp., Vilniuje 1909.

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Utwór powstał w ramach konkursu "Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013", realizowanego za pośrednictwem MSZ RP w roku 2013. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o konkursie "Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013". Publikacja wyraża jedynie poglądy autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Publikacja parengta įgyvendinant projektą „Wolne Lektury” (<http://wolnelektury.pl>). Skaitmeninė reprodukcija padaryta Fondo „Nowoczesna Polska”/Lietuvos kultūros paveldo — virtualioje erdvėje (<http://www.epaveldas.lt>), pasitelkiant egzempliorių iš bibliotekos kolekcijos. Veikalas sukurtas konkurso, įgyvendinamo 2013 m. bendradarbiaujant su Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerija — „Bendradarbiavimas viešosios diplomatijos srityje 2013” („Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”) ribose. Leidžiama laisvai naudoti veikalą, su sąlyga, jog bus išsaugota aukščiau pateikta informacija, taip pat informacija apie taikomą licenciją, teisės turėtojus bei konkursą. Publikacija išreiškia tik autoriaus pažiūrą, todėl negali būti tapatinama su oficialiomis Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos pažiūromis.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Aleksandra Sekuła, Marta Niedziałkowska, Monika Bogdziewicz, Paulina Choromańska, Wojciech Kotwica.

ISBN 978-83-288-0539-2

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Wolne Lektury – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1,5% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Wolne Lektury, KRS 0000070056.

Wspieraj Wolne Lektury i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przekaż darowiznę na konto: **szczegóły na stronie Fundacji**.